

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

ЧЕКРІЙ ІРИНА ІГОРІВНА

УДК 373.3/.5.091.64:[341.16:001ЮНЕСКО](477)"20"

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЮНЕСКО
В ГАЛУЗІ ШКІЛЬНОГО ПІДРУЧНИКОТВОРЕННЯ**

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Тернопіль – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Кодлюк Ярослава Петрівна,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,
професор кафедри педагогіки і методики початкової та дошкільної освіти.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Білавич Галина Василівна,
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»,
професор кафедри педагогіки початкової освіти;

доктор педагогічних наук, професор
Біницька Катерина Миколаївна,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія,
професор кафедри педагогіки.

Захист відбудеться 24 грудня 2020 року о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.053.01 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (зала засідань, вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027).

З дисертацією можна ознайомитися на офіційному сайті <http://www.tnpu.edu.ua> та в науковій бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

Автореферат розісланий 23 листопада 2020 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. І. Янкович

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Інтеграція вітчизняної системи освіти в європейський освітній простір детермінує модернізацію її змісту як моделі вимог суспільства до дітей та молоді, яка має відбуватися на компетентнісних, особистісно зорієнтованих, діяльнісних засадах. Основним виразником змісту освіти є підручник, тому створення навчальних книг нового покоління – першочергове завдання національного шкільництва. Теорія шкільного підручника як концептуальна основа навчальної книги формується на стику дидактики, психології і книгознавства. Однак задля розвитку зазначеної галузі знання цікавим є зарубіжний досвід, зокрема діяльність ЮНЕСКО у сфері шкільного підручникотворення. Ця організація тісно співпрацює з Інститутом імені Георга Еккерта з міжнародного дослідження шкільних підручників (Брауншвейт, Німеччина), а також із Міжнародною асоціацією з дослідження підручників та навчальних медіа (LARTEM).

Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури (ЮНЕСКО) була створена 16 лютого 1945 року, а зараз налічує 188 держав-членів. Штаб-квартира знаходиться в Парижі, Франція. Основною метою організації є сприяння зміцненню миру та безпеки шляхом розширення співпраці народів у галузі освіти, культури і науки. ЮНЕСКО здійснює свої дослідження, базуючись на універсальній Конвенції з Прав Людини; Конвенції Об'єднаних Націй з подолання всіх видів дискримінації проти жінок; Конвенції Об'єднаних Націй з Прав Дитини; Декларації ЮНЕСКО з прав людей, що належать до різних національних, етнічних, релігійних та мовних меншин; Конвенції про права осіб з інвалідністю та ін., для забезпечення рівності, поваги та толерантного ставлення на світовому рівні. У галузі освіти ЮНЕСКО досліджує розвиток її змісту, інформаційних технологій, соціальних змін та забезпечення прав людини. Неабиякий інтерес становлять напрацювання вчених ЮНЕСКО, які стосуються розробки, видання і розповсюдження шкільних підручників.

Надбання вітчизняних і зарубіжних дослідників, які студіюють різні аспекти заявленої проблеми, представлені за такими напрямками наукового пошуку: зміст шкільної освіти в Україні (Л. Березівська, Г. Білавич, К. Біницька, Л. Пироженко, О. Сухомлинська та ін.); зарубіжний досвід із реформування змісту шкільної освіти (О. Заболотна, О. Локшина, О. Ярова та ін.); теорія і практика шкільного підручникотворення (В. Бейлінсон, В. Беспалько, Д. Зуєв, Я. Кодлюк, В. Редько, О. Савченко, В. Смірнов, Н. Хребтова та ін.).

Разом з іншими організаціями ЮНЕСКО вивчає такі проблеми підручникотворення: методологія укладання й оцінювання підручника (А. Пікок (A. Peacock), Д. Пірс (D. Pearce), Р. Сегуін (R. Seguin)); сучасна парадигма освіти як основа для сталого розвитку учнів і її вплив на зміст підручників (Ф. Е. Вайнерт (F. E. Weinert), Дж. Гілберт (J. Gilbert), Г. Грассер (H. Grasser)); підручник як носій змісту освіти (Д. Ламберт (D. Lambert), К. Стрей (C. Stray), М. Хорслі (M. Horsley), А. Чоппін (A. Choppin));

розвивальний, виховний та освітній потенціал підручника (Е. Гачукія (E. Gachukia), Дж. Дакмара (G. Dakmara), Б. Джін (B. Jean)); ідеї миру в шкільних підручниках (Дж. Дакмара (G. Dakmara), Б. Джін (B. Jean), К. Каучок (K. Kouchok)); новітні технології навчання та електронні підручники (Е. Бруїллард (E. Bruillard), Д. Дракуліц (D. Drakulić), С. Лакета (S. Laketa)); способи подолання різного виду дискримінації і стереотипів та шляхи їхньої репрезентації в підручниках (Р. Х. Кей (R. H. Kay), Х. Левін (H. Levin), П. Люк (P. Luik)) та ін.

Проблема неперервності освіти, започаткована П. Ленграндом (P. Lengrand) і вперше представлена на форумі ЮНЕСКО у 1965 р., відображена в працях українських учених (О. Ковпак, В. Шатун та ін.). Роль ЮНЕСКО в розвитку науки та освіти – предмет наукового аналізу М. Ваховського (вивчав діяльність ЮНЕСКО з підвищення якості вищої освіти), О. Огієнка (студював роль ЮНЕСКО та Ради Європи у формуванні стратегічних напрямів розвитку освіти дорослих), І. Отамась (вивчала вплив ЮНЕСКО на розвиток освіти в Україні), В. Пількевич (досліджувала напрацювання ЮНЕСКО у сфері науки, а також концепцію «Освіта для всіх») та ін.

Незважаючи на різновекторність наукових пошуків, присвячених проблемі підручникотворення, діяльність ЮНЕСКО в зазначеному аспекті не стала предметом наукового аналізу. Наразі відсутнє теоретичне обґрунтування педагогічних та методичних вимог до укладання шкільних підручників за матеріалами ЮНЕСКО з можливою імплементацією позитивного досвіду цієї організації в шкільну освіту України. Тому поглиблене вивчення напрацювань організації є важливим для подальшого розвитку зазначеної проблеми в науковому і практичному аспектах.

Актуальність дисертаційного дослідження підсилюється необхідністю подолання низки *суперечностей*, зокрема між:

- орієнтуванням вітчизняної освітньої системи на міжнародний досвід з оновлення змісту шкільної освіти, що спонукає до подальшої модернізації нормативних документів, які реалізують цей зміст, та недосконалістю науково-методичних рекомендацій щодо його застосування;

- об'єктивною необхідністю оновлення галузі шкільного підручникотворення та відсутністю теоретично обґрунтованої системи забезпечення й підвищення її якості;

- накопиченим досвідом ЮНЕСКО в галузі шкільного підручникотворення та недостатньою увагою вітчизняних науковців до його теоретичного узагальнення і використання.

Таким чином, актуальність заявленої проблеми, її недостатня розробленість у педагогічній теорії та значущість для педагогічної практики зумовили вибір теми дослідження **«Організаційно-педагогічна діяльність ЮНЕСКО в галузі шкільного підручникотворення»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане в контексті проблеми науково-дослідної лабораторії шкільного підручника Тернопільського національного

педагогічного університету імені Володимира Гнатюка «Модернізація змісту шкільної освіти в Україні: стан та перспективи розвитку» (номер державної реєстрації 0114U003075). Тему дисертації затверджено вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету (витяг із протоколу № 10 від 29.03.2019 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології (протокол № 3 від 28.05.2019 р.).

Об'єкт дослідження: діяльність ЮНЕСКО в галузі шкільної освіти.

Предмет дослідження: теорія і практика діяльності ЮНЕСКО в галузі шкільного підручникотворення.

Мета дослідження: розкрити теоретичні основи та практичні підходи до проблем підручникотворення в діяльності ЮНЕСКО задля подальшої імплементації ідей позитивного досвіду в національне шкільництво.

Відповідно до поставленої мети визначено **завдання дослідження:**

1. На основі аналізу історико-педагогічної, психолого-педагогічної і методичної літератури та нормативно-правових документів з'ясувати теоретичні основи діяльності ЮНЕСКО в галузі шкільного підручникотворення.

2. Розкрити освітній, розвивальний та виховний потенціал шкільних підручників у матеріалах ЮНЕСКО.

3. Охарактеризувати підходи вчених ЮНЕСКО до розробки електронних підручників.

4. Визначити стратегії аналізу й оцінювання шкільних підручників у матеріалах ЮНЕСКО.

5. Розкрити напрацювання ЮНЕСКО щодо створення, видання й розповсюдження шкільних підручників, систематизувати використання цього досвіду в зарубіжних країнах та окреслити перспективи реалізації позитивних ідей в освітній галузі України.

Для виконання визначених завдань дослідження використано такі **теоретичні методи:** *аналіз* історико-педагогічної, психолого-педагогічної і методичної літератури та нормативно-правових документів із проблеми дослідження, який дав змогу виокремити особливості організаційно-педагогічної діяльності ЮНЕСКО в галузі шкільного підручникотворення; *аналіз* наукових підходів до тлумачення понять, що стосуються термінологічного поля дослідження; *синтез*, за допомогою якого вдалося представити діяльність ЮНЕСКО в цій галузі як цілісний педагогічний феномен; *узагальнення* – для обґрунтування стратегій організаційно-педагогічної діяльності ЮНЕСКО в галузі шкільного підручникотворення; *інтерпретаційно-аналітичний метод*, який використовувався з метою узагальнення здобутих результатів у вигляді висновків і рекомендацій.

Джерельну базу дослідження становлять: документи міжнародних організацій як провідних координаторів із питань освіти в Європі (Рада Європи, ЮНЕСКО); матеріали міжнародних організацій із питань реформування освіти та галузі підручникотворення (ІСЕСКО, АЛЕКСО, Інститут імені Георга Еккерта з міжнародного дослідження шкільних підручників, Світовий Банк,

IARTEM); програмні документи, методична література та плани дій, розроблені ЮНЕСКО; електронні ресурси бібліотеки ЮНЕСКО та її окремих інститутів і підрозділів (Інститут Статистики ЮНЕСКО, Міжнародний інститут планування освіти, Інститут з навчання протягом усього життя); праці українських учених із проблеми дослідження; матеріали наукових конференцій, що висвітлюють питання підручничокознавства і підручникотворення.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *уперше здійснено комплексний аналіз організаційно-педагогічної діяльності ЮНЕСКО в галузі шкільного підручникотворення, зокрема: розкрито освітній, розвивальний та виховний потенціал шкільних підручників; охарактеризовано підходи вчених ЮНЕСКО до розробки електронних підручників (сутність, функції, види, критерії оцінювання якості, переваги і недоліки використання); визначено стратегії аналізу й оцінювання шкільних підручників у матеріалах ЮНЕСКО: підходи до аналізу (традиція згоди, критична традиція), види дослідження підручників (лінгвістичне, дискурсивне), стандарти аналізу підручників (вид навчальної книги, рівень знання предмета, особливості навчальної програми, методика використання), методи аналізу (кількісний та якісний), основні етапи оцінювання навчальної книги (призначення невеликої групи фахівців з оцінювання для детального ознайомлення з рукописом, аналіз рукопису кожним членом комісії, порівняння результатів), вимоги до вчителів, які здійснюватимуть експертизу підручника;*

– *розкрито напрацювання ЮНЕСКО щодо створення, видання і розповсюдження шкільних підручників, систематизовано використання цього досвіду в зарубіжних країнах та окреслено перспективи використання позитивних ідей в Україні;*

– *набули подальшого розвитку сутнісні характеристики шкільного підручника; положення про його функції та вимоги до цього виду навчальної літератури, про зміст освіти як відображення концепції навчання для сталого розвитку та нормативні документи, які реалізують цей зміст, про компетентнісний підхід в освіті.*

Практичне значення дослідження полягає в тому, що його матеріали суттєво поглиблюють зміст навчальної дисципліни «Підручник для початкової школи: дидактико-методичний аспект» для спеціальності 013 «Початкова освіта»; джерельна база дисертації може бути корисною дослідникам різних галузей педагогічних знань – порівняльної педагогіки, теорії та історії педагогіки тощо. На основі аналізу організаційно-педагогічної діяльності ЮНЕСКО в галузі шкільного підручникотворення розроблено рекомендації з імплементації позитивного досвіду в шкільну освіту України, які можуть бути використані під час створення нових та покращення якості чинних навчальних видань.

Основні положення та результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Бердянського державного педагогічного університету (довідка № 57-28/579 від 17.06.2020 р.); Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (довідка № 257/2-н від 27.05.2020 р.); Тернопільського національного педагогічного університету

імені Володимира Гнатюка (довідка № 549-40/03 від 22.06.2020 р.); Рівненського державного гуманітарного університету (акт від 17.06.2020 р.); Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (довідка № 122/04 від 2.07.2020 р.).

Апробація матеріалів дисертації. Основні результати дослідження представлено на наукових та науково-практичних конференціях різних рівнів:

– *міжнародних*: «Актуальні питання педагогіки та психології: наукові дискусії» (Харків, 2016); «Психологія і педагогіка в системі сучасного гуманітарного знання XXI століття» (Харків, 2019); «Психологія та педагогіка у XXI: перспективи та пріоритетні напрямки досліджень» (Київ, 2019); «Традиції та новації у сфері педагогіки та психології» (Київ, 2019); «Labyrinth of Reality» (Montreal, 2019); «Наукові досягнення, відкриття та шляхи розвитку педагогічної науки» (Запоріжжя, 2019); «Педагогіка та психологія: виклики і сьогодення» (Київ, 2020); «Наукове забезпечення технологічного прогресу XXI сторіччя» (Чернівці, 2020);

– *всеукраїнській*: «Інновації в освіті: сучасні методики та їх практичне застосування» (Харків, 2019).

Публікації. Основні результати дослідження відображено у 17 одноосібних публікаціях автора: 5 статей – у наукових фахових виданнях України, 2 – у міжнародних наукометричних базах, 10 – матеріали конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (364 позиції, з них 288 – іноземними мовами) і 8 додатків (на 36 сторінках). Повний обсяг дисертації – 280 сторінок, основний текст викладено на 184 сторінках. Робота містить 3 таблиці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** розкрито актуальність проблеми; визначено об'єкт, предмет, мету, завдання роботи; охарактеризовано методи дослідження; сформульовано наукову новизну і практичне значення одержаних результатів; подано відомості про впровадження результатів дослідження та апробацію; вказано публікації автора, структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі «**Теоретичні основи діяльності ЮНЕСКО в галузі шкільного підручникотворення**» охарактеризовано базові поняття дослідження; розкрито роль ЮНЕСКО у формуванні освітньої політики на міжнародному рівні; з'ясовано шляхи відображення в шкільних підручниках ідеї навчання для сталого розвитку.

Аналізуючи термінологічне поле дослідження, акцентуємо увагу на двох феноменах – «ЮНЕСКО» та «шкільний підручник», а також термінах, які поглиблюють розуміння навчальної книги, – функції, структура, види (зокрема електронний підручник).

За довідковою літературою ЮНЕСКО (UNESCO – United Nations Educational, Scientific, Cultural Organisation) – спеціалізована установа Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури, основне

завдання якої полягає в поширенні й утвердженні ідеї миру, ліквідації неписьменності, розвитку національних культур держав-членів. Завдяки ООН та ЮНЕСКО на міжнародному рівні було прийнято низку законодавчих документів, які відстоюють право на «освіту для всіх».

Важлива галузь діяльності ЮНЕСКО – шкільне підручникотворення, яке охоплює теорію шкільного підручника (підручничкознавство) та спеціальну діяльність організації з розробки, видання та розповсюдження цього виду навчальної літератури.

Встановлено, що вітчизняні й зарубіжні підручничкознавці по-різному трактують зміст поняття «підручник», хоча і вказують на його двоєдину сутність – носій змісту освіти і засіб навчання.

Переліки функцій шкільного підручника також не є усталеними. погоджуємося з ученими, що підручник як модель процесу навчання має насамперед повноцінно реалізувати його основні функції – інформаційну, розвивальну, виховну і мотиваційну (В. Бейлінсон, В. Беспалько, Д. Зуєв, Я. Кодлюк, О. Савченко, В. Смірнов та ін.).

З'ясовано, що вітчизняна дидактика послуговується структурою підручника, розробленою Д. Зуєвим, яка охоплює такі компоненти: текст – основний, додатковий пояснювальний; позатекстові компоненти – апарат організації засвоєння, ілюстративний матеріал, апарат орієнтування, – кожен із яких виокремлений з урахуванням провідної функції.

Різновидом шкільного підручника є електронний – мультимедійне електронне видання навчального призначення, яке складається з програмно-педагогічних засобів і програмно-педагогічного забезпечення.

Дефінітивний аналіз зазначених термінів уможливив формулювання базового поняття дослідження – «організаційно-педагогічна діяльність ЮНЕСКО в галузі шкільного підручникотворення».

У процесі аналізу напрацювань ЮНЕСКО встановлено, що виразною ознакою діяльності цієї організації є формування освітньої політики на міжнародному рівні.

Стратегія ЮНЕСКО до 2015 р. скеровує на досягнення цілей програми «Освіта для всіх» (2000 р.). У процесі дослідження систематизовано перелік цих цілей та проаналізовано результати їхнього впровадження в освіту в зазначений період.

ЮНЕСКО розглядає навчання ХХІ століття як можливість набуття базових знань, ставлень, когнітивних, соціальних та емоційних навичок. Саме тому організація робить значний акцент на навчанні для сталого розвитку. Науковець К. Танг (Q. Tang) у своїй роботі «Навчання для сталого розвитку» («Education for Sustainable Development») зазначає, що таке навчання базується на 17 цілях, які стосуються освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, працевлаштування, кліматичних змін і захисту навколишнього середовища.

Систематизовано завдання ЮНЕСКО в галузі освіти на період з 2014 р. до 2021 р., які сприятимуть реалізації основної цілі – навчання для досягнення і поширення ідеї миру та сталого розвитку.

Встановлено, що план дій ЮНЕСКО «Освіта 2030» (2016 р.) репрезентує нове бачення освітньої галузі на наступні роки. Під час його аналізу з'ясовано основні завдання щодо покращення якості навчання: укріпити ефективні партнерські відносини між різними освітніми установами; покращити освітню політику; сформувати інклюзивні системи освіти; мобілізувати ресурси для раціонального фінансування галузі; забезпечити постійний моніторинг та контроль якості.

Науковцями ЮНЕСКО розроблена концепція навчання для сталого розвитку, яка передбачає перехід від механічного запам'ятовування до активного навчання, орієнтованого на практику, співпрацю, проблемне навчання, міждисциплінарні зв'язки, пов'язуючи академічну освіту з неформальними видами. Запровадження навчання через ідею сталого розвитку має відбуватися поетапно, органічно інтегруватися в усі навчальні програми формальної освіти, а також національні стандарти якості освіти, неформальні види навчання, однак ключовим фактором у цьому процесі є освітня політика.

Розглянуто трактування дослідниками ЮНЕСКО сутності та структури поняття «компетентність» (А. Вік (A. Wiek), М. Рікман (M. Riekman), Г. де Хаан (G. de Haan)). Науковцями ЮНЕСКО обґрунтовано перелік компетентностей для сталого розвитку: набуття знань, вирішення проблем і конфліктів, критичне мислення, спілкування і ведення переговорів, розуміння систем, погляд у майбутнє, реакція на цінності, співпраця, зміна пріоритетів, комплексне мислення, виявлення солідарності та відповідальності. Саме на формування цих компетентностей мають орієнтуватися автори підручників, учителі, інтегруючи необхідні для життя навички в предметне навчання.

На основі напрацювань ЮНЕСКО розглянуто три групи спеціальних освітніх завдань, які сприятимуть досягненню цілей сталого розвитку (когнітивні, соціально-емоційні, поведінкові), а також виокремлено основні підходи в навчанні для сталого розвитку: підхід, орієнтований на учня; підхід, орієнтований на дії; підхід трансформативного навчання. Вказано на важливість загальношкільного підходу для інтеграції цілей сталого розвитку в усі сфери роботи навчального закладу, який передбачає переосмислення виховних заходів, участь у проєктах та ін.; створення інтегрованої навчальної програми, яка також потребує використання міжпредметного підходу.

У зв'язку з необхідністю покращення якості підручників та інтеграції реальних проблем людства в навчальні матеріали розроблено критерії добору тем для навчання, орієнтованого на досягнення сталого розвитку; зацентровано увагу авторів на необхідності інтелектуально та емоційно залучати учнів до сталого розвитку.

Уведено поняття «усвідомлене навчання» (В. Нолет (V. Nolet)), яке передбачає здатність мислити та усвідомлювати взаємозв'язки речей у світі. З цією метою вчені ЮНЕСКО пропонують вміщувати в підручниках своєрідні інструкції для вирішення проблемних питань.

Обґрунтовано роль учителя в забезпеченні навчання для сталого розвитку школярів, зокрема вказано на необхідність об'єктивно оцінювати досягнення учнів у набутті відповідних компетентностей.

У другому розділі «Шкільне підручницознавство в напрацюваннях учених ЮНЕСКО» досліджено особливості трактування науковцями ЮНЕСКО поняття «підручник» та його зв'язок із навчальними програмами і планами; розкрито освітній, виховний і розвивальний потенціал навчальної книги; охарактеризовано підходи вчених до розробки електронних підручників; визначено стратегії аналізу й оцінювання навчальних книг.

У процесі вивчення напрацювань учених ЮНЕСКО встановлено відсутність універсального визначення поняття «підручник». Найповніше цей феномен трактується як навчальний засіб або їхня сукупність, що містить систематизовані знання з окремої галузі, дидактично відповідає певному освітньому рівню й віку учнів, реалізує розвивальну та формувальну функції і забезпечує набуття школярами знань (І. Івіц (I. Ivić), А. Рескан (A. Пескан)). За матеріалами ЮНЕСКО сформульовано низку вимог до підручника: навчальна книга має вдало поєднувати минуле, теперішнє та майбутнє (тобто створювати певний часовий простір); пропонувати педагогові способи подачі нового матеріалу, з одного боку, а з іншого – бути самовчителем, що компенсує нестачу кваліфікації педагога; висвітлювати методичні та програмні ідеї.

Визначено поняття «інноваційний підручник», який дослідники (Г. Дакмара (G. Dakmara) та Б. Джін (B. Jean)) трактують як такий, що має найбільш знайомий для учнів формат (комікс, журнал, електронна платформа). Інновація також полягає у використанні вебресурсів та матеріалів з інших країн. З'ясовано роль книги для вчителя та інших елементів навчально-методичного комплексу в повноцінній реалізації підручником своїх функцій.

Науковці ЮНЕСКО розробили низку заходів щодо ефективного використання підручника в навчальному процесі: навчання вчителів та авторів; наявність відкритого доступу до зразків і критеріїв оцінювання навчальних книг; заснування незалежних освітніх медіалабораторій в освітніх закладах для аналізу, тестування й оцінювання нових підручників тощо.

На основі напрацювань підручницознавців ЮНЕСКО розкрито сутність поняття «навчальна програма». Виокремлено основні компоненти цього нормативного документа: цілі, завдання, цінності, принципи (якими треба керуватися під час освітнього процесу). Констатовано, що найважливішим принципом розробки навчальної програми є якість, а допоміжними – принципи співвідносності, балансу, інтеграції та пов'язаності, доступності, всеосяжності і гнучкості. Визначено основні вимоги до створення навчального плану: відображення основних ідей філософії освіти та положень навчальної програми, реалізація сучасних підходів до навчання й оцінювання, урахування вимог до інтегрованого навчання. Наголошено на важливості відповідності підручника навчальному плану, а також цілям і завданням чинної навчальної програми.

Чимало напрацювань дослідників ЮНЕСКО стосується освітнього, виховного та розвивального потенціалу шкільного підручника. Щодо освітнього потенціалу, то підручницознавці вважають книгу цінним джерелом інформації, яке ґрунтується на останніх наукових дослідженнях і педагогічній практиці. Підкреслюється зв'язок освітньої функції з виховною, оскільки

репрезентація та інтерпретація знань у підручнику – важливий засіб передачі норм, цінностей, моделей соціальної поведінки.

Встановлено, що основними виховними завданнями є належне відображення в книзі культурних цінностей, зокрема культури власного народу та міжкультурної свідомості; реалізація принципу гендерної рівності. Призначення підручника вчені вбачають і в тому, щоб формувати в учнів повагу і толерантне ставлення до різних віросповідань, які існують у світі.

Якісний підручник, на думку дослідників, має бути позбавлений стереотипів та упередженого ставлення до людей, чого можна досягти за умови застосування таких стратегій: використання мови без упереджень; відображення різноманітних самобутностей, притаманних певній культурі й народу; висвітлення проблеми дотримання прав людини.

Окремий аспект досліджень науковців, які співпрацюють з ЮНЕСКО, – належна репрезентація в підручниках питань миру. Показово, що ці питання розглядаються дослідниками у контексті ідеї сталого розвитку школярів, що актуалізує проблему розвивального потенціалу підручника, а також підкреслює його взаємозв'язок із виховною функцією книги. Виокремлено основні принципи створення підручника для забезпечення миру та сталого розвитку школярів: покращувати якість навчання; популяризувати цінності, ставлення та навички навчання для життя в глобалізованому суспільстві; навчати учнів розуміти поняття миру та поширювати його на міжнародному рівні.

Науковці ЮНЕСКО обґрунтували різні підходи до визначення поняття «електронний підручник», проте найбільш вдалою вважаємо дефініцію вчених С. Лакети (S. Laketa) і Д. Дракуліца (D. Drakulić), яка підкреслює наявність у такому виданні двох видів ознак – традиційної навчальної книги та мультимедійного електронного видання. Розкрито педагогічні засади розробки і створення електронних підручників для закладів загальної середньої освіти (М. Вассіліоу (M. Vassiliou), Г. Гаролд (H. Harold), Д. Дракуліц (D. Drakulić), С. Лакета (S. Laketa), Дж. Моннард (J. Monnard), Дж. Паскуйєр (J. Pasquier)), зокрема поглиблено розуміння призначення електронного підручника, яке стосується переваг та певних обмежень використання електронних навчальних книг на уроці, а також аргументів на користь таких підручників для учнів, учителів, батьків.

Встановлено, що напрацювання дослідників щодо аналізу й оцінювання шкільних підручників охоплюють два аспекти – розробку критеріїв оцінювання якості книги та відповідних методів збору інформації про неї. Загальнодидактичним критерієм визнано функції підручника. Однак на особливу увагу заслуговує підхід Арно Дж. Рейнтса (Arno J. Reints), який обґрунтував 18 критеріїв оцінювання якості підручників та інших навчальних матеріалів, що стосуються таких освітніх категорій: зміст (відповідність навчальній програмі, правильність й актуальність поданої інформації та ін.); педагогіка (відповідність дидактичної моделі сучасним психологічним вимогам; можливості використання інтерактивного, групового й активного навчання та ін.); втілення (читабельність, дієві й доцільні ілюстрації та ін.). Зазначимо, що оцінюванню підлягають такі аспекти книги: зміст, педагогічний

підхід, укладання (структура) підручника, мова, ілюстрації. Розрізняють кількісний та якісний методи аналізу підручника (Р. Гілберт (R. Gilbert)). Дж. Мікк (J. Mikk) виокремлює три групи методів аналізу книги: опитування, проведені серед учителів, батьків чи учнів; аналіз, який полягає в підрахунку кількості певних характеристик навчальної книги; експериментальне дослідження підручника, яке зазвичай проводять у школі.

У третьому розділі **«Реалізація досліджень ЮНЕСКО в процесі створення шкільних підручників»** розкрито напрацювання ЮНЕСКО щодо створення, видання і розповсюдження шкільних підручників; у зазначеному аспекті проаналізовано досвід зарубіжних країн; виокремлено позитивні ідеї діяльності організації задля їхньої імплементації в національне шкільництво.

У напрацюваннях ЮНЕСКО, які стосуються ефективності діяльності галузі шкільного підручникотворення, окреслено такі позиції: основні цілі для досягнення прогресу в галузі шкільного підручникотворення (сприяти розвитку політики підручникотворення, ініціювати та проводити дослідження в галузі підручникотворення, поширювати й обмінюватися інформацією щодо останніх новинок та наукових пошуків і досягнень та ін.); принципи діяльності галузі (навчання персоналу і збільшення видавничих потужностей, дослідницька діяльність, захист інтересів); умови ефективної роботи галузі шкільного підручникотворення (навчання фахівців з аналізу й оцінювання та голів комітетів із питань підручникотворення, розробка системи якості, покращення рівня забезпечення технологіями, зменшення витрат на видання і налагодження мереж розповсюдження); умови підготовки доступного, зрозумілого і якісного (технічно та навчально) підручника (забезпечення належного аналізу й оцінювання книги, налагодження роботи на всіх етапах її видання і доставки, відповідність підручника сучасним потребам школи і суспільства). Сформульовано також низку проблем, які перешкоджають досягненню цілей: небажання змінюватися; брак часу; нестача ресурсів; застаріле обладнання.

Встановлено, що дослідники ЮНЕСКО неабиякого значення надають рукопису підручника. Вони вважають, що в процесі розробки рукопису варто врахувати такі аспекти: цілі й завдання навчання, пріоритетні складники змісту, педагогічні підходи. Зазначений документ рекомендують структурувати так: зміст, зрозумілий детальний вступ, основний текст, чіткі висновки, список використаних джерел, покажчики, додатки.

Для забезпечення в підручнику логічності викладу навчального матеріалу та його чіткої структурованості як необхідної умови розуміння учнями інформації радять використовувати відповідні засоби: логічно будувати текст; застосовувати зв'язні слова, які допомагають зберігати цілісність думки; вводити постійних персонажів та ін.

Чимало порад стосується побудови розділів і параграфів: пропонується відповідна структура розділу, порядок уведення елементів розділу в зміст книги з метою допомогти учням орієнтуватися в цьому навчальному виданні.

Основним структурним компонентом підручника визнано текст, а необхідність забезпечення усвідомленого сприймання учнями змісту – надважливе завдання автора. Аналіз рівня розуміння матеріалу стосується

словникового наповнення, довжини і структури речень, пунктуації та стилю навчальної книги. Розширення словникового запасу школярів відбувається шляхом засвоєння учнями нових термінів і понять; наведення прикладів із метою конкретизації цих термінів (їх уводять зазвичай для тлумачення слів іншомовного походження, технічних термінів тощо); використання словника для розкриття змісту нових термінів у тексті та ін. Для задоволення допитливості школярів у додатковій інформації радять вміщувати в підручники список використаної літератури або бібліографію; можна також укласти перелік додаткових джерел. З метою кращого розуміння тексту пропонують уникати надто довгих і складних речень, намагатися адаптувати їх до рівня знань і віку учнів.

Неабиякі вимоги дослідники ЮНЕСКО висувають і до зовнішнього вигляду підручника: оформлення назв розділів і підрозділів (можуть складатися з усіх великих букв, не використовувати більше ніж три рівні заголовків, забезпечити відповідність заголовків рівню побудови тексту) та обкладинки (має бути привабливою і викликати в учнів позитивні емоції); застосування ілюстративного матеріалу підручника (при виборі виду ілюстрації автор зобов'язаний брати до уваги наявний бюджет видавництва та фінансові можливості покупців, а також доцільність використання цього структурного компонента підручника в навчальній книзі відповідно до завдань предмета).

Видання і розповсюдження підручників як важливі етапи підручникотворення потребують значних фінансових витрат. З огляду на те, що чимало країн не мають достатнього досвіду розробки підручників, а відтак ці книги можуть бути недосконалими, дослідники радять практикувати тестування пробного видання рукопису в реальному навчальному процесі. Одним із важливих етапів видання підручника є друк, який передбачає сукупність певних технічних дій, що забезпечують якість фізичних характеристик книги: дизайн макету (формат, оцінювання тексту, ілюстрацій, вибір кольорів), фототипаж (фоторепродукція тексту та ілюстрацій), завершення процесу (зшивання і виготовлення обкладинки).

Практичний складник політики підручникотворення – доставка підручників до школи, тобто наявність ефективної мережі розповсюдження книг (відповідні книгосховища, тимчасові магазини для віддалених регіонів, налагоджена система транспортування та ін.). Важливим механізмом підвищення ефективності розповсюдження навчальної літератури вчені ЮНЕСКО вважають моніторинг дистрибуції, який охоплює такі аспекти: створення контрольної групи; розсилка опитування на адресу управління бібліотекою кожної школи для уточнення інформації щодо місця розташування; удосконалення процесу доставки й отримання навчальних книг. Виразна ознака децентралізації книжкової галузі – наявність різних можливостей (видів) реалізації навчальних книг, вибір яких залежить від фінансових ресурсів, відведених для освітньої галузі.

З'ясовано, що важливу роль у процесі покращення галузі підручникотворення в різних країнах відіграють міжнародні організації. На основі матеріалів Світового освітнього форуму, що відбувся у 2000 р. в

Сенегалі, проаналізовано досягнення в цій сфері в різних регіонах планети (Південна Азія, Центральна Азія та Кавказ, країни Океанії, Африки, Карибських островів (англомовних), Центральної та Східної Європи), які свідчать про наявність різного роду проблем і недоліків у розвитку галузі підручникотворення. Цінним є досвід Франції та Естонії щодо впровадження в практику шкільництва електронних версій підручників, що дає змогу покращити ситуацію з доступом до якісних підручників за менший проміжок часу та раціоналізувати фінансові витрати.

На основі отриманих результатів розроблено рекомендації щодо імплементації позитивного досвіду ЮНЕСКО з підручникотворення в шкільну освіту України.

ВИСНОВКИ

Здійснений науково-теоретичний аналіз організаційно-педагогічної діяльності ЮНЕСКО в галузі шкільного підручникотворення дає підстави для таких висновків:

1. Феномен «організаційно-педагогічна діяльність ЮНЕСКО в галузі шкільного підручникотворення» розкриваємо через поняття «ЮНЕСКО» та «підручник» (сутність, провідні функції, структура, види, зокрема електронний підручник) і трактуємо як систему наукових положень щодо теоретичних основ побудови навчальної книги й організаційних заходів, спрямованих на розробку, видання і розповсюдження цього виду навчальної літератури.

Концептуальні засади організаційно-педагогічної діяльності ЮНЕСКО в галузі шкільного підручникотворення відображені в освітній політиці, яку формує організація на міжнародному рівні. Розроблені нею плани дій, стратегічні та законодавчі акти ратифікуються на міжнародних зустрічах. Освітню політику ЮНЕСКО на майбутнє визначає план дій до 2030 р., прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН (2016 р.). Відповідно до цього документа окреслено ключові виміри якості освіти: розвиток когнітивних можливостей школярів; набуття знань, цінностей, ставлень і формування навичок для відповідального активного й ефективного життя в суспільстві.

У напрацюваннях дослідників ЮНЕСКО чимало положень стосуються навчання для сталого розвитку: концепція навчання для сталого розвитку; глобальні виклики та їх відображення в змісті шкільної освіти; поетапність навчання через ідею сталого розвитку; інтеграція цілей сталого розвитку в навчальні програми та національні стандарти якості освіти; підходи в навчанні для сталого розвитку. Значну увагу звернено на роль підручника в реалізації цілей сталого розвитку (поради укладачам, як інтегрувати компетентності для забезпечення сталого розвитку в предметний зміст; критерії добору тем для навчання сталого розвитку; освітні завдання, які сприяють досягненню цілей сталого розвитку).

2. Розкрито освітній, розвивальний та виховний потенціал шкільних підручників у матеріалах ЮНЕСКО. З'ясовано, що освітній потенціал підручника полягає в тому, що книгу розглядають як надійне, перевірене джерело інформації (часто єдине, особливо це стосується низькорозвинутих

країн), яке характеризується точністю і збалансованістю. Зміст підручника має базуватися на сучасних наукових здобутках і відповідати вимогам педагогічної практики. Розвивальний потенціал включає мотиваційну складову та спонукання школярів до подальшого пошуку. Також учені ЮНЕСКО вказують на роль підручника як засобу для досягнення цілей сталого розвитку. Виховний потенціал підручника реалізується шляхом належного відображення культурних цінностей, формуючи поняття культури власного народу та міжкультурну свідомість. Сюди також відносять проблему гендерної рівності, питання миру та його імплементацію в повсякденні ситуації, подолання стереотипів та упередженого ставлення до людей.

3. Охарактеризовано підходи вчених ЮНЕСКО до розробки електронних підручників, зокрема: з'ясовано сутність цього поняття; представлено основні підходи до їхньої класифікації: за функціями (класична модель, дидактична модель, модель цифрової платформи) та ступенем інтерактивності (д-підручники, б-підручники, і-підручники); розкрито провідні фактори, які впливають на якість підручника, – ціль, користувачі, ефективність, стандарт, організаційна система; деталізовано критерії оцінювання якості електронних підручників (фокус (сконцентрованість), підтримка, зацікавлення) та відповідні принципи, які конкретизують ці критерії (фокус (сконцентрованість) – принципи доступності, скорочення, об'єкта і фону, повторення, суміжності; підтримки – принципи науковості, генетичний принцип, мультимедіа й мультимодальності, взаємозв'язку, суміжності; зацікавлення – принципи персоналізації, інтерактивності, реальності).

4. Визначено стратегії аналізу й оцінювання шкільних підручників у напрацюваннях ЮНЕСКО: з'ясовано підходи до аналізу цього виду навчальної літератури (традиція згоди; критична традиція); розкрито види дослідження підручників (лінгвістичне, дискурсивне); розроблено стандарти аналізу підручників (вид навчальної книги; рівень знання предмета; особливості навчальної програми; методика використання); виокремлено основні аспекти навчальної книги, за якими варто здійснювати її аналіз (зміст; педагогічний підхід; укладання (структура) підручника; мова; ілюстрації); обґрунтовано підходи до визначення критеріїв якості підручника (індуктивний, дедуктивний); розкрито методи аналізу цього виду навчальної літератури; описано методику експериментального порівняння підручників, основні етапи оцінювання, вимоги до вчителів, які здійснюватимуть експертизу підручника.

5. Розкрито напрацювання ЮНЕСКО щодо створення, видання і розповсюдження шкільних підручників. Підготовка рукопису як основи майбутньої книги передбачає відповідне змістове наповнення підручника (значущість інформації для учнів; мова книги; використання засобів, які забезпечують розуміння тексту та ін.), а також її зовнішнє оформлення (стиль заголовків, обкладинка, ілюстративний матеріал та ін.). Органічними складниками процесу підручникотворення, за матеріалами ЮНЕСКО, є етапи тестування, видання і розповсюдження шкільних підручників, кожен із яких передбачає реалізацію певних завдань: тестування – експериментальна перевірка пробного видання в навчальному процесі; друк – «надання

підручнику форми»; розповсюдження – створення належних умов для забезпечення учнів підручниками.

Систематизовано використання досвіду ЮНЕСКО в зарубіжних країнах. Основний акцент робиться на неякісних підручниках, які, на думку науковців, часто стають причиною конфліктів та непорозумінь. Саме тому організація залучає інші міжнародні спільноти для вирішення цієї проблеми. Учені впевнені, що саме спільна робота над недоліками, конструктивний діалог і обмін досвідом можуть покращити ситуацію в галузі підручникотворення в кожному із регіонів.

Виокремлено позитивні ідеї організаційно-педагогічної діяльності ЮНЕСКО в галузі шкільного підручникотворення задля подальшої імплементації цих напрацювань у національне шкільництво. Рекомендації сформульовано на двох рівнях: теорії шкільного підручника (формування політики в галузі підручникотворення; прийняття єдиних стандартів з аналізу й оцінювання навчальних книг; удосконалення навчальних програм як основи побудови підручника відповідно до сучасних потреб суспільства та імплементація в них цілей сталого розвитку; обмін досвідом з іноземними вченими та організаціями щодо покращення системи освіти як необхідної умови вдосконалення галузі підручникотворення) та практичних напрацювань науковців у цій сфері (залучення в освітню галузь інвестицій; оснащення видавництва новітньою технікою; створення постійно діючих комітетів із питань підручникотворення; проведення на національному рівні семінарів, конференцій, обговорень, присвячених проблемам шкільного підручника, а також залучення до цього процесу фахівців із закордону).

Проведене дослідження не претендує на розв'язання всіх питань, пов'язаних із теорією і практикою діяльності ЮНЕСКО в галузі шкільного підручникотворення. Перспективи подальших наукових пошуків убачаємо в розкритті методики аналізу шкільних підручників за матеріалами ЮНЕСКО; в аналізі підручничкового забезпечення закладів загальної середньої освіти зарубіжних країн.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Чекрій І. І. Особливості імплементації навчальної програми (за матеріалами ЮНЕСКО). *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*, 2020. Вип. 2 (131). С. 67–72.

2. Чекрій І. І. Особливості навчання для сталого розвитку (за матеріалами ЮНЕСКО). *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук. пр. / редкол.: А. В. Сущенко (голов. ред.) та ін. Запоріжжя: КПУ, 2020. Вип. 68. С. 133–136.

3. Чекрій І. І. Особливості навчання з використанням електронних навчальних матеріалів (за матеріалами ЮНЕСКО). *Інноваційна педагогіка*, 2020. Т. 3, № 22. С. 192–195.

4. Чекрій І. І. Особливості створення рукопису шкільного підручника (за матеріалами ЮНЕСКО). *Педагогічний альманах: збірник наукових праць* / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2019. Випуск 43. С. 79–84.

5. Чекрій І. І. Політика підручникотворення (у напрацюваннях ЮНЕСКО). *Проблеми підготовки сучасного вчителя* / Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини; [голов. ред. І. І. Демченко]. Умань: Візаві, 2020. № 1 (21), Ч. 1. С. 136–142.

6. Cheskriy I. UNESCO scientists on educational potential of school textbooks. *Молодий вчений: науковий журнал*. Херсон, 2019. Випуск 9 (73). С. 122–127.

7. Чекрій І. І. Особливості аналізу й оцінювання шкільних підручників (за матеріалами ЮНЕСКО). *Virtus: Scientific Journal* / Editor-in-Chief M. A. Zhurba. 2019. October No. 37. P. 172–175.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Чекрій І. І. Використання принципу «інтеграції» у шкільних підручниках для забезпечення сталого розвитку. *Психологія і педагогіка в системі сучасного гуманітарного знання XXI століття: збірник тез міжнародної науково-практичної конференції* (м. Харків, 13–14 грудня 2019 р.). Харків: Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2019. С. 41–43.

9. Чекрій І. І. Вчені ЮНЕСКО про шкільний підручник. *Психологія та педагогіка у XXI: перспективи та пріоритетні напрямки досліджень: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 31 травня – 1 червня 2019 р.). Київ: ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2019. С. 19–21.

10. Чекрій І. І. Досвід використання електронних підручників країнами-членами ЮНЕСКО (приклад Франції та Естонії). *Інновації в освіті: сучасні методики та їх практичне застосування: матеріали науково-практичної конференції* (м. Харків, 21–22 червня 2019 р.). Херсон: Видавництво «Молодий вчений», 2019. С. 107–110.

11. Чекрій І. І. Ілюстрація як невід’ємна складова підручника (за матеріалами ЮНЕСКО). *Традиції та новації у сфері педагогіки та психології: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 6–7 грудня 2019 р.). К.: Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 2019. С. 38–40.

12. Чекрій І. І. Міжнародне дослідження шкільних підручників (за матеріалами ЮНЕСКО). *Labyrinth of Reality: Collection of scientific works* / edited by M. A. Zhurba. Montreal: CPM “ASF”, 2019. Issue 1 (6). P. 54–58.

13. Чекрій І. І. Особливості аналізу й оцінювання навчальних книг відповідно до рекомендацій, розроблених науковцями ЮНЕСКО. *Педагогіка та психологія: виклики і сьогодення: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 1–2 травня 2020 р.). Київ: ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2020. Ч. II. С. 28–30.

14. Чекрій І. І. Покращення рівня освіти за допомогою імплементації цілей сталого розвитку. *Наукове забезпечення технологічного прогресу XXI сторіччя: матеріали міжнародної наукової конференції* (м. Чернівці, 1 травня 2020 р.). Чернівці: МЦНД, 2020. Т. 4. С. 65–66.

15. Чекрій І. І. Проблема шкільного підручника в матеріалах ЮНЕСКО. *Актуальні питання педагогіки та психології: наукові дискусії: збірник тез міжнародної науково-практичної конференції*: (м. Харків, 9–10 вересня 2016 р.). Харків: Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2016. С. 68–72.

16. Чекрій І. І. Фактори, які впливають на змістове наповнення підручника. *Labyrinth of Reality: Collection of scientific works / edited by M. A. Zhurba*. Montreal: СРМ “ASF”, 2020. С. 93–95.

17. Чекрій І. І. Шкільний підручник як засіб поширення ідеї миру (за матеріалами ЮНЕСКО). *Наукові досягнення, відкриття та шляхи розвитку педагогічної науки: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*, (м. Запоріжжя, 24–25 травня 2019 р.). Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2019. С. 38–40.

АНОТАЦІЯ

Чекрій І. І. Організаційно-педагогічна діяльність ЮНЕСКО в галузі шкільного підручникотворення. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, 2020.

У дисертації комплексно досліджено організаційно-педагогічну діяльність ЮНЕСКО в галузі шкільного підручникотворення. Розкрито освітній, розвивальний та виховний потенціал шкільних підручників. Охарактеризовано підходи вчених ЮНЕСКО до розробки електронних підручників. Визначено стратегії діяльності ЮНЕСКО з аналізу й оцінювання шкільних підручників: стандарти, методи аналізу підручників, основні етапи оцінювання навчальної книги, вимоги до вчителів, які здійснюватимуть експертизу підручника. Розкрито напрацювання ЮНЕСКО щодо створення, видання й розповсюдження шкільних підручників та систематизовано використання цього досвіду в зарубіжних країнах.

Виявлено позитивні ідеї організаційно-педагогічної діяльності ЮНЕСКО в галузі шкільного підручникотворення задля імплементації в систему національного шкільництва.

Ключові слова: шкільний підручник, ЮНЕСКО, організаційно-педагогічна діяльність ЮНЕСКО в галузі шкільного підручникотворення, підготовка рукопису, видання шкільних підручників, розповсюдження навчальних книг.

АННОТАЦИЯ

Чекрий И. И. Организационно-педагогическая деятельность ЮНЕСКО в области создания школьных учебников. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика и история педагогики. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, Тернополь, 2020.

В диссертации комплексно исследовано организационно-педагогическую деятельность ЮНЕСКО в области создания школьных учебников. Раскрыто образовательный, развивающийся и воспитательный потенциал школьных учебников. Охарактеризованы подходы ученых ЮНЕСКО к разработке электронных учебников. Определены стратегии деятельности ЮНЕСКО по анализу и оценке школьных учебников: стандарты, методы анализа учебников, основные этапы оценки учебной книги, требования к учителям, которые будут осуществлять экспертизу учебника. Раскрыты наработки ЮНЕСКО по созданию, изданию и распространению школьных учебников и систематизировано использование этого опыта в зарубежных странах.

Выявлены положительные идеи организационно-педагогической деятельности ЮНЕСКО в области создания школьных учебников для имплементации в систему национального школьного образования.

Ключевые слова: школьный учебник, ЮНЕСКО, организационно-педагогическая деятельность ЮНЕСКО в области школьного учебника, подготовка рукописи, издание школьных учебников, распространение учебных книг.

SUMMARY

Chekriy I. I. UNESCO Organizational and pedagogical activity in the field of school textbook creation. – The manuscript.

Thesis for a Doctorate Degree in Pedagogical Studies. Specialty 13.00.01 – General Pedagogy and the History of Pedagogy. – Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, 2020.

The dissertation comprehensively examines the organizational and pedagogical activity of UNESCO in the field of school textbooks creation.

UNESCO is the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, whose main task is to maintain and promote peace through international cooperation in the fields of education, science and culture. Education and textbooks are considered by scientists to be main means to achieve this goal. The works of UNESCO scientists related to the development and creation of school textbooks are of great interest, including methodology of textbook compilation and evaluation; modern paradigm of education as basis for sustainable development and its impact on the content of textbooks; ideas of peace in school textbooks; overcoming various types of discrimination, stereotypes and ways of their representation in textbooks, etc.

The educational, developmental and learning potential of school textbooks is revealed. Scientists explain that learning potential of textbook means that people perceive it as reliable, verified source of information (often the only one, especially

for low-income countries), which is accurate, balanced and based on the latest research and pedagogical practice. Developmental potential includes a motivational component and motivates students to further search. UNESCO scholars also attribute the important role of the textbook as mean to achieve sustainable development, which provides the presence of the following aspects in the textbook: increasing attention to the environment; identification of major global problems and solutions; self-awareness of being a part of humanity (not only a nation); reflection of attitudes towards minorities; conflict and violence prevention. The educational potential of the textbook is realized through the proper reflection of cultural values, forming the concept of culture of one's own nation and intercultural consciousness (allows to be tolerant and impartial to the cultural differences between people and nations).

The approaches of UNESCO scientists to the electronic textbooks elaboration are described. Two classifications of electronic textbooks are substantiated: the first concerns functions (classical model, didactic model, model of digital platform); the second relates to the degree of interactivity (d-textbooks, b-textbooks, i-textbooks). There are five factors that determine the quality of an electronic publication: purpose, user, effect, standard and organizational system.

Strategies of UNESCO activity on the analysis and evaluation of school textbooks (standards, methods of the analysis of textbooks, the basic stages of textbook evaluation) are defined. Proper evaluation of textbooks involves the analysis of the following aspects: content, pedagogical approach, compilation (structure, language, illustrations), textbook style, conclusions, first and last pages, the interconnectedness of the publication. The most common methods of textbook analysis are quantitative and qualitative. Considerable attention in the works of UNESCO scientists is paid to the features of experimental research of the textbook. Intercultural (cross-cultural) analysis is used to study the cultural features of textbooks.

The peculiarities of the UNESCO's activity implementation in the field of school textbook creation in foreign countries are revealed. Emphasis is made on the feasibility of conducting research on the need to create a new textbook; meeting the needs of both students and society as a whole. The organization engages other international communities to address this issue as far as textbooks are often considered to be the cause of conflicts and misunderstandings.

Requirements to teachers who perform textbook evaluation are defined. The experience of foreign countries in the implementation of useful recommendations proposed by UNESCO researchers in the process of elaborating, publishing and distributing this type of educational literature is systematized.

Positive ideas of UNESCO organizational and pedagogical activity in the field of school textbook elaboration for implementation into the system of national schooling are revealed.

Key words: school textbook, UNESCO, UNESCO organizational and pedagogical activity in the field of school textbook creation, manuscript elaboration, publishing of school textbooks, distribution of textbooks.

Підписано до друку 09.11.2020.
Формат 60x 84/16. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсетний 80 г/м². Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Наклад 100 прим. Зам. № 11/20/2-14

Віддруковано у видавничому центрі "Вектор"
46018, м. Тернопіль, вул. Львівська, 12,
Тел. +38 (097) 988-53-23

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ТР № 46 від 07 березня 2013р.
ФОП Осадца Ю.В.